

аз - тази необходимост мостовите да са от културата на малцинството?

Имам много приятели от малцинствени култури и когато ги слушам, си мисля, че това е една тъжна история, не много по-различна от тази на чернокожите в Съединените щати, където всичко е толкова старо и толкова силно, но в основата си наистина не е по-различно. Чувам това от имигрантите и аз, холандецът, не искам да го чувам: толкова е трудно да се поставя под въпрос холандската култура, защото винаги се изправяш срещу изискването да си повече холандец, все пак още малко повече. Ако само можеше да говориш малко по-добре холандски или облеклото ти да беше малко по-холандско или пък да работеше малко повече като холандец, тогава бихме могли да те приемем. Но в действителност ти никога няма да бъдеш приет. Познавах един унгарец, възрастен автомеханик, който умря поради този проблем. Сред унгарците в Нидерландия има много, съвестни и отдадени на работата си - захванат ли се с нещо, правят го 200 % - виждал съм унгарци да се впускат пламенно във всичко. Той бе същият в професията си. Емигрант след революцията през 56-та, бежанец, работил неуморно в продължение на 15-20 години. Познавам сина му, който е напълно социализиран, мъж на моята възраст, дори малко по-млад, страдащ заради страданието на баща си, което дори смъртта не може да облекчи, защото баща му докрая не осъзна този смъртоносен холандски капан. От него винаги се е изисквало повече, отколкото от един холандец автомеханик, той полагал все повече и повече усилия да бъде все по-добър и по-добър и накрая изтлял, просто изгорял, получил заболяване на гърба и починал от тази стигматизация.

В страните от Източна Европа е силно убеждението, че икономическите механизми на Запад просто поставят всеки на нужното място и извършват разпределението на социалните функции. Вярно ли е това? Достатъчни ли са единствено икономическите механизми, за да намерят малцинствените групи свое място в обществото или е нужна друг вид помощ?

Не са достатъчни. Въпреки че в Нидерландия съществуват относително по-големи икономически възможности (не казвам това само, защото съм холандец), зависи също от това към какво малцинство принадлежиш. Ако си мароканец от берберската културна традиция от вътрешността на страната, е по-трудно. Но, ако си добре образован турчин от Анкара, пак е трудно, но не толкова - макар може би да е едно и също. Интересното е, че дори за едно поколение - даже мароканци или турци - най-изтъкнатите личности могат да станат членове на парламента, имаше дори един унгарец, който беше заместник-министър на земеделието. Съществуват много примери. Разбира се, тези хора трябва да се борят много за това. Така че, възможно е и като имигрант човек да се намира в много добра социална позиция - това не става с всички имигранти, но системата в Нидерландия го позволява и ние имаме много издигнали се личности сред имигрантите, но това все още е голям политически въпрос и, според мен, не е единственото възможно решение на проблема за интеграцията на имигрантите.

Всъщност вашата работа е насочена към другите възможни решения?

Да. Надявам се да е така. Образованието, разбира се - всеки трябва да получи образование. Важен политически въпрос е как да се образуват имигрантите и децата, да им се даде по-високо ниво на образование, защото от изследва-

ния от типа на моите е известно, че това е най-доброто нещо, осигуряващо стабилност на личността.

Следващият ми въпрос е относно позицията на учения. Казахте, че вярвате във възможността учените да влияят върху възможните промени в обществото? Да, те могат да променят нещо.

За нас това е много важен въпрос, защото сред интелектуалците в България съществува дълбок песимизъм, че ти, от позицията си на високообразована личност и интелектуалец, не можеш да направиш нищо, което да провокира промени в обществото в нашата страна. Но виждам, че вие сте на противоположното мнение?

Първо, моята позиция представлява също изключение. Имам много контакти в различни университети, както и в политически и обществени организации, поддържам връзки с учени и изследователи, но ми се струва, че има може би само десетина професори, които осъзнават този проблем на същото ниво, на което и аз. А наистина е много лесно проблемът да бъде обяснен, и в същото време много трудно да се повлияе на практика. Традиция е науката да бъде академична. Заплетен въпрос, започващ от гръцката антиномия между Платоновия свят на сенките и реалния свят. Така, ние смятаме, че създаваме наука само, ако достигнем една действителна истина, едно истинско познание, отвлечено по отношение на реалността. С този проблем се справих на 24 години и научих това от моя чернокож учител от Америка, който написа по този проблем дисертация на немски във Freie Universität в Берлин. Проблемът за завръщането към диалектиката не само в науката, а и между праксиса и теорията. Той застана на епистемологичната позиция на Уилям Джеймс и прагматиста Чарлз Сандърс Пиърс. Сега аз практикувам единствено това. Трябва да размишлявам над своя опит и научно да го обективизирам. Това е необходимо, защото ако не изключиш субективните си гледни точки и позиции, ако не изясниш и експлицираш всички културни, религиозни и политически въпроси, позицията ти ще бъде много слаба от научна гледна точка. За съжаление, се сблъсках предимно с гресивност от страна на колегите си учени, защото те не споделят това виждане. Антропологията е добра наука и аз не я избрах случайно. Антрополозите са слаби в теорията, но много силни в размишленията над емпириката. Идеята за локалното и глобалното също ми допада и това е начинът, по който искам да работя.

Може би съм пропуснала някой важен въпрос, нещо, за което бихте искали да говорите?

Не зная дали е възможно да публикувате това, но ако успеем да конституираме вътрешна диалектика (в мен самия) и между хората (между мен и другите), диалектика между външния свят и моя вътрешен свят - нямам предвид нещо теоретично, тъй като ние сме непрестанно повлиявани от външния свят и трябва да се справяме с това, несъзнателно или чрез сънищата, но не го правим осъзнато и социално твърде често - ако социализираме систематична диалектика между тези два свята и научим децата как да го правят, както и диалектика между мъжкия и женския свят, между ин и ян, между материалния и духовния свят, тогава ще знаем как да натрупваме много енергия. И моят оптимизъм, заложен от семейството и характера ми е, че когато един ден остареея, пак ще мога да натрупвам енергия чрез диалектиката.